

Loods 24 en Joods kindermonument

En wie niet springt...

Over Feyenoord, Joden en de strijd
tegen antisemitisme

studio Rashkov

Inhoudsopgave

4	Voorwoord
6	Inleiding: Feyenoord Jodenclub?
8	Een kleine clubgeschiedenis
14	Micha Gelber over overleven, voetbal en verhalen vertellen
20	Joods Rotterdam
24	Ofir Marciano, de Joodse keeper van Feyenoord
28	Max Abarbanel, De ‘Joodse clubarts’ van Feyenoord
36	Joden, boeren, kakkerlakken
44	Ome Sjaak Barzilaij, De ‘Joodse’ redder van Feijenoord
52	Wat doet de KNVB tegen antisemitisme in stadions?
54	Terug in de geschiedenis: de Joodse sporttraditie van Rotterdam
58	Jan Boskamp en de oorlog
62	De foto
64	Ajax Jodenclub
68	Een belachelijk verbod!
76	Pieter Dekhuijzen, eerste clubarts van Feyenoord
80	Benno Leeser: clubliefde overwint alles
84	Familie Naarden
90	Edjo Frank
98	Vermoorde Joodse Feyenoorders

Voorwoord

Beste lezer,

In de documentaireserie Verborgen verleden duiken bekende Nederlanders in hun familiegeschiedenis. Vaak met verrassende ontdekkingen. Over onwettige kinderen, intense armoede of blauw bloed. Indrukwekkende en interessante verhalen; soms schokkend, soms ontroerend en altijd een eyeopener voor de BN'er in kwestie.

Een populair programma ook, geliefd bij deelnemers en kijkers. En dat vind ik niet vreemd. Want kennis over het verleden geeft nieuwe inzichten. Zeker als het over je persoonlijke familiegeschiedenis gaat. Als je weet welke keuzes je voorouders maakten, welk pad hun leven volgde, kun je beter begrijpen waarom sommige dingen binnen je familie zijn zoals ze zijn. Zie je ineens waar het vandaan komt. Dat inzicht beïnvloedt hoe je ernaar kijkt en verandert misschien zelfs hoe je ermee omgaat.

Dat principe kun je overal op toepassen. Anno 2025 richt initiatiefnemer Chris Buitendijk van stichting Loods 24 en Joods kindermonument met het boek 'En wie niet springt...' de schijnwerper op het verborgen verleden van zijn geliefde voetbalclub Feyenoord. Ons Feyenoord; geen familie waarin je geboren bent, maar waarvoor je bewust gekozen hebt. Waarmee je net zo een intense band voelt. Dit boek onthult een onbekend, onderbelicht en daardoor wellicht

ook onbemind deel van de geschiedenis van Feyenoord. Over de – soms ingewikkelde – relatie tussen de Joodse gemeenschap en Feyenoord. Over de Joodse wortels van de club. Over polarisatie, spreekkoren en de strijd tegen antisemitisme.

Wie zijn wortels niet kent, kan ook niet groeien.

Surinaams gezegde

Dat Feyenoord Joodse wortels heeft en dat Rotterdam een zeer grote Joodse gemeenschap had, weet vast niet iedereen. Daarom is het goed dat dit boek er nu is. Zodat het verborgen verleden geopenbaard wordt, zodat de kennis voor inzicht en begrip kan zorgen. Misschien zelf kan bijdragen aan een gedragsverandering. Competitie en rivaliteit zijn prima. Op het veld én op de tribune. Maar dat kan zonder kwetsende spreekkoren. Zonder discriminerende, racistische of antisemitische uitingen. Door letterlijk én figuurlijk niet op de man, maar op de bal te spelen.

Foto: Casper Rila

Daar draait voetbal uiteindelijk om. Samen genieten van de spelers, het spel en de sfeer in het stadion. Indachtig het legendarische clublied Hand in hand, kameraden. Daarin bejubelt Jacky van Dam de kracht van spelers en supporters. Het gevoel van saamhorigheid dat je krijgt bij een stadionbezoek, verder versterkt door de volgende regels:

*Ga je mee naar 't stadion
Naar de ploeg van rood en wit
Je zoekt een plaatsje in de zon
Waar je zo gezellig zit
Kijk ze komen op 't veld
Een gejuich uit duizend kelen
Want je staat ervan versteld
Als de sterrenploeg gaat spelen*

Ik put hoop uit die regels en uit alle initiatieven om iedereen weer van het voetbal te laten genieten. Ongeacht afkomst, religie of geaardheid. De clubleiding werkt daar hard aan, samen met heel veel betrokken Feyenoorders. Ook dat wordt in dit boek belicht. Bijvoorbeeld in het verhaal van Edjo Frank die een workshop bedacht om niet-Joodse en Joodse supporters met elkaar in contact te brengen. En voor supporters met een stadionverbod ontwikkelde hij een cursus over de Joodse cultuur en geschiedenis, over de Shoah. Inclusief een kampbezoek om meer inzicht op te doen.

Wie zijn wortels niet kent, kan ook niet groeien. Het lijkt mij dan ook een goed idee om dit boek een plekje in die cursus te geven. Als extra eyeopener. Daarnaast is En wie niet springt... natuurlijk fijne lectuur voor alle liefhebbers van Feyenoord. Het geeft u – net als mij – de kans om nieuwe inzichten op te doen over de lange relatie tussen de Joodse gemeenschap en Feyenoord. Een verleden dat lang verborgen bleef, maar nu vol in de schijnwerpers staat. Waar het hoort.

Ik wens u veel leesplezier!
Carola Schouten

Inleiding: Feyenoord Jodenclub?

‘En wie niet springt...’ Wie een beetje bekend is in de voetbalwereld, herkent meteen: het begin van een berucht en controversieel lied. Er zijn meerdere varianten van, maar bij Feyenoord wordt het steevast afgesloten met: ‘Die is een Jood.’ En met die Jood wordt dan Ajax bedoeld, en meer specifiek de supporters van die club. Of toch niet?

Daar gaat dit boek over. Over Feyenoord, over de Joodse sporen in de geschiedenis van de club, en over de strijd tegen antisemitisme in en rondom het stadion. Het idee voor een boek over Feyenoord en zijn Joodse geschiedenis sluimerde al lange tijd bij mij. Het kwam voort uit mijn liefde voor de club uit Zuid én mijn voorliefde voor Rotterdamse geschiedenis in het algemeen, en meer in het bijzonder de (vaak vergeten) Joodse invloed op de stad. Het leek mij een mooi onderwerp om over te schrijven, dat goed aansloot bij mijn interesses. Zo mocht ik tien jaar geleden al deel uitmaken van het groepje auteurs dat een boekje schreef over de Rotterdamse Zandstraatbuurt en zijn Joodse inwoners. Met die publicatie brachten we een voor velen nog onbekende geschiedenis onder de aandacht.

Ook over Feyenoord en zijn Joden – in het verleden en nu – zou genoeg te vertellen zijn dat bij het grote publiek niet of nauwelijks bekend is. Maar los van het feit dat ik het persoonlijk een mooi onderwerp vond, was het naar mijn idee ook een belangrijk verhaal. Want de animositeit bij de aanhang van Feyenoord jegens eeuwige aartsrivaal Ajax liep al een aantal jaar flink de spuigaten uit. Bij mijn bezoeken aan De Kuip ergerde ik mij mateloos aan het stelselmatige misbruik van het woord ‘Jood’. En ja, ik wist dat de Ajax-aanhang daar net zo’n kwalijke rol in speelde. Maar dat mocht geen vrijbrief zijn om al die kwetsende spreekwoorden maar te blijven tolereren. Toch worstelde ik met het idee voor een boek. Het was een gevoelig onderwerp, met zoveel verschillende invalshoeken. Wat was de juiste vorm?

Het kantelpunt kwam bij de transfer van Feyenoordspeler Steven Berghuis naar Ajax. De haat en antisemitische beeldspraak die toen boven kwamen drijven, waren zo miselijkmakend dat ik wist: dit boek moet er echt komen. Voor de goede orde, ook ik was verontwaardigd over de overstap van Berghuis. Maar ik weet ook dat het zo gaat, het

is inmiddels gemeengoed: opportunistische profvoetballers draaien supporters een rad voor ogen met hun zogenaamde clubliefde, totdat de volgende club zich aandient – met net iets betere voorwaarden. Dat is echter nog steeds geen excuus voor de drek die sommige supporters van Feyenoord publiekelijk uitbraken, daarmee niet alleen de speler in kwestie belastend, maar ook een hele bevolkingsgroep, een groep die er helemaal niets mee te maken heeft! En het gekke is: ergens is het nog logisch ook. Als de rivaal al jarenlang massaal wordt uitgemaakt voor ‘vieze vuile *jood’, dan is het niet vreemd dat het leeuwendeel van de supporters dat gewoon gaat vinden – of er überhaupt niet bij stilstaat. Niet bij wat dat doet met Joden. Met Rotterdamse Joden. Joden die fan zijn van Feyenoord...

Hoog tijd voor dat gedroomde boek dus. Inmiddels was ik bestuurslid van Loods 24 en het Joods Kindermonument en sprak ik met veel mensen over dit onderwerp. Het werd me steeds duidelijker dat dit niet iets was wat ik alleen kon doen. Het onderwerp kende zoveel facetten, daar moesten meerdere schrijvers hun licht over laten schijnen. Dat dit ook

daadwerkelijk gelukt is, stemt mij trots en tevreden. Maar pas echt mooi is het als we supporters van Feyenoord weten te bereiken. Als ook zij inzien hoe absurd de hele situatie is. Als ook Joodse Feyenoorders weer met een gerust hart naar De Kuip kunnen.

Uiteindelijk is dit boek veel meer geworden dan een geschiedenisboek over Feyenoord en zijn Joden. Ja, er staan prachtige geschiedenisverhalen in, over figuren die van groot belang zijn geweest voor Feyenoord en in veel gevallen helaas ook alweer vergeten zijn. Maar de lezer treft ook prikkelende opinies aan; meningen van betrokkenen die allemaal hun eigen kijk hebben op het fenomeen voetbal en antisemitisme. Tot slot staan er ook eigentijdse verhalen in, over Feyenoord en Joden in het hier en nu. Deze mix van artikelen maakt het geheel een waardevol boek, dat ik met ontzettend veel liefde en toch ook plezier namens Loods 24 en Joods Kindermonument heb mogen samenstellen.

Chris Buitendijk
Initiatiefnemer
Loods 24 en Joods Kindermonument